

Dagmara Bałabaniak

O użyciu wyrażen przysłówkowych w pozycji intensyfikatora : problemy interpretacji

---

Linguarum Silva 3, 29-39

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Dagmara Bałabaniak

O użyciu wyrażen przysłówkowych w pozycji intensyfikatora – problemy interpretacji*

Intensyfikatory są jednostkami genetycznie wywodzącymi się z klasy przysłówków. Proces przekształcania się przysłówka w intensyfikator przebiega stopniowo i polega przede wszystkim na zmianie znaczenia w taki sposób, że dane słowo zatracą podstawowe znaczenie przysłówka. Zmianie tej towarzyszy zmiana łączliwości semantycznej i składniowej jednostki. Opisane zjawisko nie następuje nagle, wydaje się, że pierwszym jego etapem są użycia metaforyczne odpowiedniego przysłówka, które dopuszczają poszerzenie znaczenia na inne obiekty. Interpretacja tych kontekstów nastrocza jednak trudności.

Analiza jednostek historycznych jest ograniczona do zbioru tekstów zamkniętych – współczesne użycia mogą jedynie być tłem dla kontekstów dawnych. Intuicja badacza opiera się na jego własnej kompetencji językowej, co z kolei powoduje, że na historyczne konteksty, także nieświadomie, patrzy on poniekąd „okiem współczesnym”. W wypadku wykładników intensywności poszukiwane są takie konteksty, które mogą być interpretowane jako intensyfikujące. Rzetelność opisu wymaga jednak komentarza, że interpretacja ta może być jedynie kontekstowa – użyta jednostka nie zmieniła ani swego statusu, ani znaczenia, choć typ kontekstu może sugerować, że następuje proces neosemantyzacji.

Jednym z pierwszych znaków procesu zmiany znaczenia jest pozycja przyprzymiotnikowa. Typowy przysówek łączy się z czasownikiem, podczas gdy charakterystyczną pozycją dla intensyfikatora jest jego pozycja przed określonym przymiotnikiem (lub odpowiednim przysłówkiem odprzymiotnikowym). Intensyfikator może również wchodzić w relacje z czasownikiem (lub imiesłowem), ale są to czasowniki, które dopuszczają możliwość intensyfikacji – poza samą czynnością lub stanem w ich znaczeniu zawarty jest także element podlegający stopniowaniu, oceniający tę czynność lub stan (zob. też JANUS, 1981). W istocie właśnie pozycja

---

* Praca powstała w ramach projektu badawczego pt. *Polskie wyrażenia funkcyjne w ujęciu diachronicznym* (UMO-2011/01/B/HS2/04643).

jednostki inna niż czasownikowa zwiastuje jej gotowość do przechodzenia do klasy intensyfikatorów bądź powołania nowej jednostki o statusie intensyfikatora.

Pojawianie się jednostki w wymienionych pozycjach uprawnia do założenia, że dane słowo potencjalnie może stać się intensyfikatorem, nie zawsze jednak dochodzi do wykształcenia się nowej jednostki – ukształtowanie się intensyfikatora oznacza, że w języku funkcjonują zwykle dwie jednostki o tym samym kształcie: intensyfikator i przysłówek (por. BAŁA-BANIAK, 2013).

Intensyfikatory wywodzą się głównie z przysłówków, których znaczenie związane jest z wysokim natężeniem jakiejś cechy. „Wyrazistość” tej cechy decyduje o tym, że słowo jest używane także w znaczeniu intensyfikującym, by oddać odczuwalną przez nadawcę skalę zjawiska (którym mogą być także emocje mówiącego). Znaczenie negatywne jest zwykle postrzegane jako bardziej „widoczne”, ponieważ zjawisko, którego dotyczy, jest intensywniej odczuwalne, w związku z czym niektóre przysłówki o sensie negatywnym mogą być źródłem intensyfikatorów.

Prześledźmy ten proces na przykładzie słowa *okrutnie*. Wydaje się, że w tym przypadku można mówić o współwystępowaniu w tekstach XVI- i XVII-wiecznych jednostki *okrutnie* w znaczeniu „typowego” przysłówka (‘w sposób okrutny’) i w znaczeniu intensyfikującym. Przytoczone przykłady reprezentują *okrutnie* w znaczeniu intensyfikującym (zgodnie z sugestią autorów artykułów hasłowych odpowiednich słowników):

- (1) *Ujrzał ludzi pod górą pod drzewy siedzące, narzekając na ten świat okrutnie płaczące. (SXVI)¹,*
- (2) *Bo ręką swą człowiek był okrutnie zgrzeszył, gdy był przykazanie był przestąpił. (SXVI),*
- (3) *I przywiedziono prze deń Agag okrutnie tłusty, a trzęsący się. (SXVI),*
- (4) *Bo czuję, że się Bóg na mię okrutnie gniewa. (SXVI),*
- (5) *Okrutnie prędko płynęli. (SL),*
- (6) *Człowiek okrutnie bogaty. (SL),*
- (7) *Słowo to okrutnie bardzo jest w modzie i tak mówią: ta dama okrutnie grzeczna, a druga okrutnie gruba, jednego okrutnie kocha, drugiego okrutnie nie lubi. (SL),*
- (8) *Począłem rybę jeść, aż w niej okrutnie smak dobry. (SPas),*
- (9) *Król począł się śmiać okrutnie. (SPas),*
- (10) *Stanąłem tedy w Grodnie, zażywszy złych i okrutnie grudnych dróg. (SPas),*

¹ Objasnienie skrótów tytułów słowników znajduje się na końcu artykułu.

- (11) *Poczęła tedy okrutnie dziękować.* (SPas),
 (12) *Człowiek jest lekki i może nicpoń, ale dla mnie okrutnie życzliwy.* (SW).

Znaczenie słowa *okrutnie* w przywołanych wypowiedzeniach jest interpretowane jako 'bardzo, w dużym stopniu, ogromnie, intensywnie, niezwykle, mocno' (za: SXVI) i wyróżniane jako jedno z możliwych. Znaczenie intensyfikujące wyróżnia się także w pozostałych słownikach, z których pochodzą cytaty. Interpretacja wybranych kontekstów w znaczeniu podstawowym dla przysłówka *okrutnie* ('bezlitośnie') nastęrcza bowiem trudności (por. przykłady (1), (6), (9), (11), (12)): łączliwość ze słowem o znaczeniu pozytywnym uniemożliwia aktualizację sensu 'bezlitosny' (*okrutnie dziękować, okrutnie życzliwy*); wystąpienie słowa *okrutnie* w takim kontekście wymaga innej interpretacji. Ciekawy jest przykład (7), który stanowi zarówno przykład użycia jednostki (*okrutnie bardzo jest w modzie (!)*), jak i cytat jej użycia (*okrutnie grzeczna*), i jest jednocześnie komentarzem na temat samego języka. Połączenie z przykładu (7) stawia wyrażenie *okrutnie* wyżej w hierarchii niż *bardzo*; jest też zarazem dowodem na poszerzenie jego dystrybucji.

Oprócz *okrutnie* w znaczeniu intensyfikującym w tekstach historycznych występuje także przysłówek *okrutnie* w znaczeniu używanym również współcześnie: 'zadając cierpienia lub doznając cierpień, bez litości' (SXVI):

- (13) *O jezu stworzycielu nieba i ziemi jenześ był na krzyżu dla mnie okrutnie rozciągnion.* (SXVI),
 (14) *Wiatr ze wschodu słońca tak okrutnie a nagle jął wiać, iż też wszystkie namioty z wojska rozwiął i podarł.* (SXVI).

Przykład (14) budzi wątpliwości: kontekst pozwala zarówno na ocenę wiatru jako okrutnego (metaforycznie), jak i silnego, co uniemożliwia jednoznaczną odpowiedź, czy mamy do czynienia z użyciem intensyfikującym. Interpretacja *okrutnie* ma tu charakter kontekstowy.

Znaczenie *okrutnie* jako 'bezlitośnie' jest w słownikach wyróżniane jako pierwsze (z czego należy wnosić, że jest znaczeniem podstawowym) i pojawia się we wszystkich słownikach; w *Słowniku staropolskim* występuje jako jedyne możliwe znaczenie słowa *okrutnie*:

- (15) *Który był płwan, biczowan, koroną cierniową okrutnie koronowan.* (SStp: 'bezlitośnie, nieludzko, bardzo boleśnie'),
 (16) *Dopiero w polu rozsiekali go okrutnie.* (SPas).

Sens *okrutnie* w przykładach (15) i (16) potwierdzają też słowniki etymologiczne: *okrutny* od XV w. 'nie znający litości, srogi, nieludzki, nieubła-

gany’ (SEBor), „okrutny: bezlitosny o człowieku i bolesny o torturach XV” (SEBań). Od XVI wieku *okrutnie* pojawia się już w obu znaczeniach. Przykład (7) informuje, że słowo to stało się wyrazem modnym i jako takie miało bardzo szeroką dystrybucję – wyłącznie w znaczeniu intensyfikującym.

Pojawiają się jednak także konteksty, które mogą być interpretowane dwojako. W znaczeniu ‘bezlitośnie’ użycie *okrutnie* musi być uznane za metaforyczne przeniesienie cechy okrucieństwa na inne obiekty niż ludzie i ich działania, por. przykłady:

- (17) *a tak gdy już bitwę zaczęli miasto z jednej stronę okrutnie gorzało, a lud przez mur na szyje padał.* (SXVI),
- (18) *Dlatego wam mocnie przykazuje, abyście dobrowolnie wyszli z waszych łodzi drzewiej, niż was ogień przymusi okrutnie.* (SXVI).

W komentarzu autora artykułu hasłowego *okrutnie* w ostatnim zdaniu wyjaśniane jest jako ‘haniebnie, sromotnie’. Sądzę, że nie jest konieczne wprowadzanie dodatkowego sensu: wydaje się, że w wypowiedzeniu (18) zawarty jest pewien skrót myślowy – to raczej klęska będzie haniebna, sromotna (zgodnie z typową łączliwością słów *haniebny, sromotny*). Interpretacja jest wynikiem całego kontekstu. Niemniej jednak zarówno w wypowiedzeniu (17), jak i (18) nie jest jasne, o które znaczenie chodzi: ‘bezlitośnie’ czy ‘bardzo’? Wydaje się, że można połączyć oba sensy. Nie jest bowiem niemożliwe uznanie ognia (i jego działania) za okrutne – boleśnie odczuwalne przez ludzi, którzy go doświadczają (por. wyrażenie *okrutnie okaleczony* oraz przykład (16)).

Od XIX wieku słowo *okrutnie* w znaczeniu intensyfikującym pojawia się coraz rzadziej. W słowniku pod redakcją Witolda Doroszewskiego *okrutnie* jest wyjaśniane za pomocą pierwotnego (podstawowego) znaczenia: ‘w sposób okrutny, srogo, bezlitośnie’:

- (19) *Ogarnęła go nagła pewność, że życie postąpiło z nim okrutnie.* (Brand.K. Antyg., SJPD),
- (20) *Rzymianie okrutnie się obeszli ze schwytanymi jeńcami.* (Hist. star.210, SJPD).

Znaczenie intensyfikujące ma charakter marginalny i jest oznaczone kwalifikatorem użycia archaicznego i dialektalnego, w związku z czym występuje przede wszystkim w tekstach literackich:

- (21) *Okrutnie w tym mundurze ładnie się prezentował.* (Zeg. Zmory 302, SJPD),

- (22) *Od dwóch miesięcy wzrok mi się okrutnie psuje.* (Kraśiń. Listy II, 32, SJPD),
- (23) *Zagrajcie nam [...] a z ochotą, tak okrutnie, żeby cała nasza Polska usłyszała.* (Len. T. Wyb., SJPD).

O archaiczności użycia *okrutnie* w znaczeniu ‘bardzo’ w końcu XIX wieku najlepiej świadczą cytaty z twórczości Henryka Sienkiewicza, dla którego *okrutnie* jest narzędziem stylizacji na język dawny (autor nie stosuje go w tekstach sobie współczesnych). Wydaje się, że większość kontekstów wymagających intensyfikowania jest realizowana właśnie za pomocą *okrutnie*:

- (24) *Usłyszawszy to, Zbyszko zmieszał się okrutnie i serce poczęło mu się tak tłuc w piersi jak wówczas, gdy mu czytano wyrok śmierci.* (Korpus IPI PAN),
- (25) *Wówczas spojrzała po ludziach i stropiwszy się okrutnie, z równą szybkością schowała się za księżnę, ukrywszy się w fałdach jej spódnicy.* (Korpus IPI PAN).

Użycie *okrutnie* w znaczeniu intensyfikującym potwierdzają przede wszystkim te konteksty, w których *okrutnie* łączy się ze słowem o charakterze pozytywnym:

- (26) *A w kniazu Witoldzie taka obrotność, że po przegranej wojnie jeszcze się czyni potężniejszy. I hojny jest, a naszych miłuje okrutnie.* (Korpus IPI PAN).

Poza kontekstami literackimi użycie *okrutnie* w sensie ‘bardzo’ współcześnie jest rzadkie:

- (27) *Ja wiem, że jedynym kryterium – powiedzmy sobie szczerze: okrutnie wstydliwym, bo nieinteligentnym – jest tzw. oglądalność.* (Korpus PWN),
- (28) *Wiesz, trzeba, napracowałam się okrutnie.* (Korpus PWN).

Podsumowując: w wiekach od XVI do XVIII ciąg *okrutnie* funkcjonował przynajmniej w dwóch znaczeniach: ‘bezlitośnie’ oraz ‘bardzo’. Jego funkcja intensyfikująca zanika w XIX wieku, a użycie w tym znaczeniu staje się nacechowane: wypowiedzenie nabiera stylistyki dawności. Obecnie takie użycie nadaje wypowiedzi również charakter nacechowany, ekspresywny.

Analiza funkcjonowania słowa *okrutnie* w tekstach dawnych i współczesnych pozwala na wydzielenie dwóch jego sensów. Jest to możliwe prze-

de wszystkim dzięki temu, że jeden z nich pojawia się w kontekście, który zaprzecza drugiemu znaczeniu. Uchwycenie procesu wykształcania się intensyfikatora nie zawsze jednak jest łatwe: wydaje się, że w wypadku niektórych jednostek proces ten nie zaszedł do końca – możliwe są tylko intensyfikujące użycia kontekstowe. Redaktorzy słowników sugerują, że w niektórych kontekstach bliskoznacznikiem *okrutnie* (w wypowiedzeniu, które interpretujemy jako intensyfikujące) może być *sromotnie* i *haniebnie* (tak w SXVI). O ile jednak interpretacja wypowiedzenia za pomocą znaczenia *sromotnie*, *haniebnie* może być nietrafna, o tyle jest jasne, że oba te słowa dużo bardziej niż *okrutnie* opierają się użyciom w znaczeniu intensyfikującym.

Oto przykłady użycia jednostki *sromotnie*:

- (29) *O panu Jezu Kryszcze, któryż był sromotnie przed Piłatem postawion XV.* (SStp),
- (30) *O tem jako miłi Chrystus bardzo sromotnie wiedzion przez rynek.* (SStp),
- (31) *Z wielką hańbą i pośmiewiskiem Niemców sromotnie uciekali miłą wielką.* (SPas).

W słowniku Lindego przytoczeń z formą przysłówkową nie ma wcale – jest tylko przymiotnik *sromotny*:

- (32) *Nie tak sromotna rzecz jest nieszlachcicowi nie czynić spraw poczciwych jak szlachcicowi.* (SL).

We wszystkich przytoczonych kontekstach słowo *sromotnie* wiąże się ze znaczeniem ‘w sposób poniżający, wyszydający, hańbiący’ (SStp). Już niewielka liczba przykładów oraz nieodnotowywanie formy przysłówkowej dowodzą, że przysłówek ten nie był używany w znaczeniu intensyfikującym, nie charakteryzuje się też wysoką częstotliwością w tekstach dawnych, z czego wynika, że nie był stosowany jako środek stopniowania. Tym większym zaskoczeniem mogą być XX-wieczne przykłady:

- (33) *Nietolerancja środowiska aktorskiego była wówczas zastraszająca. Ja się sromotnie rozczarowałem do „Solidarności”.* (Korpus PWN),
- (34) *Najbliższa przyszłość wykazała, jak sromotnie się myliłem, proszę pana.* (Korpus IPI PAN).

Słowo, które nie było w przeszłości używane jako intensyfikator, staje się środkiem wzmocnienia w późniejszym okresie, w czasie, kiedy *sromotnie* wychodzi z użycia. Możliwe, że właśnie jego rzadkość, stopniowy zanik pozwala użytkownikom na użycie go w nowym kontekście – z dru-

giej strony jego pierwotne znaczenie łączyło się z pojęciem kłębki. Jeśli oba konteksty (33–34) zinterpretujemy jako prywatną kłębkę, użycie *sromotnie* może okazać się zasadne także w podstawowym znaczeniu. Nie bez znaczenia jest fakt, że nawet w przykładach (33–34) *sromotnie* łączone jest z czasownikiem – w materiale nie napotkałam łączliwości z przymiotnikiem. Są to użycia jednostkowe i ich interpretacja nastrocza trudności właśnie ze względu na tę jednostkowość.

W przeciwieństwie do *sromotnie*, jego semantyczny odpowiednik – *haniebnie* – może wystąpić w pozycjach, które sugerują pewną intensyfikację:

(35) *Miałem Wołoszyna Kasztanowatego haniebnie bystrego.* (SPas),

ale również:

(36) *Jałmużnę tam haniebnie wielką co dzień rozdawano.* (SL).

W *Słowniku polszczyzny XVI wieku* nie ma formy przysłówkowej; w odniesieniu do przymiotnika *haniebny*, obok podstawowego jego znaczenia: ‘przynoszący hańbę, niesławę temu, który coś złego czyni, pozbawiający dobrego imienia, czci’, pojawia się również definicja: ‘wyraża w sposób ekspresywny natężenie, ilość, wielkość czego, odnosząc się przeważnie do sytuacji i zjawisk przykrych; straszny, okropny, wielki’. Ostatnia z nich pozwala na założenie, że mogła kontekstowo pojawiać się w tym znaczeniu także forma przysłówkowa. Prawdopodobnie z tego powodu możliwe są następujące przykłady z XIX i XX wieku:

(37) *Nie chciałam być naiwna i nie zamierzałam brać udziału w tym haniebnie fałszywym spektaklu.* (Korpus IPI PAN),

(38) *Była jedna dziewczka, okrutnie gładka w Zamościu, która się panu starościę kałuskiego haniebnie podobała.* (Korpus IPI PAN).

Wypowiedzenie (37) potwierdza sens ‘przynoszący niesławę’, interesujące jest jednak to, że dopiero przymiotnik *fałszywy* niesie negatywną ocenę – w intencji mówiącego chodzi raczej o to, by tę fałszywość wzmocnić, ponieważ słowo *haniebnie* dodatkowo podkreśla negatywny sens zdania. Ten negatywny sens zanika jednak w przykładzie (38), w którym *haniebnie* interpretuje się jako słowo intensyfikujące. Zachowanie pierwotnego sensu byłoby możliwe przy założeniu, że samo zainteresowanie starosty dziewczyną jest *haniebne* – nie ma jednak o tym w wypowiedzeniu mowy.

Innymi odpowiednikami kontekstowego znaczenia intensyfikującego słowa *okrutnie* są w pewnych użyciach wyrazy *srogo* (*srodze*) oraz *suro-*

wo. Wydaje się, że uznawanie ich za słowa intensyfikujące jest nadużyciem. Ze względu na swoje podstawowe znaczenie wnoszą w wypowiedzenie sens ‘natężenia cechy’, wynika on jednak z samego znaczenia tych słów: doświadczona srogość czy surowość nie może być uznana za łagodność (czyli cechę o niskim stopniu przejawiania się). Oto kilka przykładów:

- (39) *o tem jako są apostołowie były niedobrej wolej jeden na drugiego i patrzył jeden na drugiego wielmi srogliwie siedząc za stołem.* (SStp),
 (40) *Odpowiedział król ludowi srodze.* (SL).

Znakomitym przykładem jest wypowiedzenie (39), w którym sam przysłówek *srogliwie* połączony jest z określającym go intensyfikatorem *wielmi*, co wyklucza *srogliwie* z listy intensyfikatorów. W wypowiedzeniu (40) *srodze* jest przysłówkiem określającym czasownik.

Trudności interpretacyjne pojawiają się jednak w kolejnych przykładach, dotyczą przede wszystkim wypowiedzeń ze Słownika języka Jana Chryzostoma Paska:

- (41) *Wojewoda się srodze śmiał z tej przestrogi.* (SPas),
 (42) *Zawrze się tedy krwawa bitwa. Tam lud srodze gęsty i prawie kilku ich po jednego siąga.* (SPas),
 (43) *Konie mieli srodze tłuste.* (SPas),
 (44) *Oni się tym srodze delektowali i przyświadczali mu też chcąc mię skonfudować.* (SPas),
 (45) *Panna ta srodze jej była podobna.* (SL),
 (46) *Jezus powiedział, że nie przyszedł łamać zakonu, a owszem go jeszcze więcej wszędy srodze potwierdzał w każdym rozkazowaniu swoim.* (SL).

Podstawowe znaczenie *srodze* najłatwiej jest przyjąć w wypowiedzeniu (46), ale nawet w nim pojawia się pewien skrót myślowy: *srodze* wolimy łączyć z późniejszym w przykładzie *rozkazem* aniżeli z czasownikiem *potwierdzać*, który nie ma charakteru stopniowalnego. Natomiast przykłady zaczerpnięte ze słownika Paska ilustrują użycie *srodze* wyłącznie w znaczeniu intensyfikującym. Należy założyć, że słowa o znaczeniu cechy odbieranej jako silna są potencjalnymi intensyfikatorami. Natężenie tej cechy wykorzystują w pewnych użyciach także teksty późniejsze:

- (47) *Jak wiadomo, srodze zawiedli się zarówno hitlerowcy, jak i anglosascy imperialiści.* (Korpus PWN).

Na zakończenie, dla porządku przytaczam jeszcze jeden odpowiednik kontekstowy *okrutnie*, który jednak występuje w materiale tekstowym bardzo rzadko:

(48) *My tak luto od was uciśnieni i ukrzywdzeni.* (SL).

W znaczeniu ‘surowo’ (bardzo?) *luto* występuje jedynie jednostkowo – słowniki sugerują znaczenie intensyfikacji, nie napotkałam jednak na wypowiedzenie zawierające takie użycie.

Trudnością badacza w analizie tekstów dawnych jest zarówno ograniczony materiał językowy, jak i inna perspektywa językowa samego badającego. W poszukiwaniu intensyfikatorów sugerujemy się użyciami współczesnymi. Analiza tekstów pozwala na założenie, że każdy przysłówek wyrażający cechę ‘w wysokim stopniu’ (w odczuciu nadawcy) może posłużyć jako środek wzmocnienia innego predykatu (o ile ten ostatni takiemu zabiegowi podlega), a tym samym jest potencjalnym źródłem intensyfikatora. Proces ten jest żywy również dziś, nie oznacza to jednak, że wszystkie jednostki z biegiem czasu taki status zdobywają.

Jednostkowe, idiolektalne użycia jeszcze nie stanowią o klasie. Należy też pamiętać o etapie przejściowym w procesie wydzielania się intensyfikatorów, kiedy trudno przeprowadzić granicę między podstawowym znaczeniem odpowiedniego przysłówka a intensyfikatorem, który już od tego znaczenia (i przysłówka) się uwolnił (dzięki czemu jego dystrybucja jest szersza). W przytoczonych wypowiedzeniach wybrane wyrażenia rzeczywiście służą funkcji intensyfikującej – jest to jednak ciągle użycie kontekstowe. Poza słowem *okrutnie* w XVI–XVIII wieku żaden z jego kontekstowych odpowiedników nie wykształcił cech intensyfikatora. Jedynie w wypadku słowa *okrutnie* w wiekach XVI i XVII możemy przyjąć hipotezę o funkcjonowaniu dwóch jednostek o tym kształcie: przysłówka i intensyfikatora. Pozostałe wyrażenia potencjalnie mogły być użyte w tej funkcji, ostatecznie jednak nie uwalniają się od znaczenia przysłówka. Powodem z jednej strony jest prawdopodobnie wyspecjalizowane znaczenie przysłówka (łączone tylko z pewnymi obiektami), z drugiej zaś – sam fakt zanikania słów w późniejszym czasie. Nie bez znaczenia jest też to, że obecność słowa *okrutnie* (charakterystycznego w pewnych kontekstach i najczęściej występującego w tekstach wieków XVI–XVIII) oraz innych intensyfikatorów (już wyspecjalizowanych w tej funkcji, jak *bardzo* czy *wielmi*) mogła hamować rozwój kolejnych intensyfikatorów.

Źródła

- Korpus IPI PAN – <http://korpus.pl/poliqarp/poliqarp.php> (dostęp: 12.11.2013).
 Korpus PWN – <http://sjp.pwn.pl/korpus> (dostęp: 14.11.2013).
 SEBań – BAŃKOWSKI A., 2000: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa.
 SEBoR – BORYŚ W., 2008: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków.
 SJPD – DOROSZEWSKI W., red., 1958–1969: *Słownik języka polskiego*. Warszawa.
 SL – LINDE S.B., 1951 (przedr.): *Słownik języka polskiego*. Warszawa.
 SPas – KONECZNA H., DOROSZEWSKI W., red., 1965: *Słownik języka Jana Chryzostoma Paska*. Wrocław–Warszawa–Kraków.
 SStp – URBAŃCZYK S., red., 1953–2002: *Słownik staropolski*. Wrocław–Warszawa–Kraków.
 SXVI – MAYENOWA M.R., red., 1966–2000: *Słownik polszczyzny XVI wieku*. Wrocław–Warszawa–Kraków.

Literatura

- BAŁABANIAK D., 2013: *Polskie intensyfikatory leksykalne na tle wyrażeń gradacyjnych*. Opole.
 JANUS E., 1981: *Wykładniki intensywności cechy (na materiale polskim i rosyjskim)*. Wrocław.

Dagmara Bałabaniak

About the Use of Adverbial Phrases in the Intensifier Position –
 Interpretative Problems

SUMMARY

The article is devoted to a problem of distinguishing intensifiers in texts and differentiating them from adverbs. The process of intensifier's formation is gradual: for a certain period of time, a particular adverb that performs the intensifying function may appear only contextually. Thus, some contexts in which a given phrase appears may present interpretative problems, as they may be understood in two ways: as a sign of intensification or according to the adverb's meaning. Lack of any other contexts suggests that the phrase has not taken a form of an independent intensifier. The problem has been illustrated with the word *okrutnie* [*cruelly*] and its contextual counterparts.

Dagmara Bałabaniak

Zum Gebrauch der Adverbialphrasen als Intensifikatoren –
interpretatorische Probleme

ZUSAMMENFASSUNG

Der Beitrag ist dem Aussuchen von Intensifikatoren in Texten und deren Unterscheidung von Adverbien gewidmet. Ein Intensifikator entsteht allmählich: eine Zeit lang kann entsprechendes Adverb die intensivierende Funktion nur in einem Kontext haben. Diesbezüglich bereiten manche Gebrauchskontexte, in denen die genannte Einheit auftritt Interpretationsschwierigkeiten – sie können zwar auf zweierlei Weise verstanden werden: als eine Intensivierung oder als normale Bedeutung des Adverbs. Fehlt es an anderen Kontexten, heißt es, dass sich diese Einheit als ein selbständiger Intensifikator nicht bewährt hat. Das Problem wird am Beispiel des Wortes *okrutnie* (dt.: *grausam*) und dessen Kontextäquivalenten dargelegt.